

Posudok habilitačnej práce

Silvia Letavajová:

Zmiešané manželstvá (manželstvá s cudzincami) ako sociokultúrny fenomén

Problematika zmiešaných manželstiev nie je v slovenskej etnológii novým problémom vedeckého bádania. Vyplýva to z historickej danosti nášho územia, kde po stáročia spolunažívali viaceré autochtónne etnické a náboženské skupiny medzi, ktorými nezriedka dochádzalo k uzatváraniu sobášov. Tradične sa však v ľudovom prostredí v prevažnej miere rešpektoval aj dodržiaval princíp lokálnej endogamie, pričom dôležitú úlohu pri vstupe do manželstva zohrávala rovnosť sociálna a náboženská, nezriedka aj jazyková. Okrem týchto vzájomných kontaktov ústiacich do výberu partnera, sa však uskutočňovali manželské zväzky, ktoré sa realizovali aj s partnermi mimo vlastného sídla – nazývané v odbornej terminológii lokálne exogamné. Túto skutočnosť reflektovali výsledky výskumov v početných prácach etnológov, pričom poukázali na existenciu zmiešaných manželstiev, v ktorých sa partneri najčastejšie odlišovali nielen lokálnym prostredím, ale aj etnickým, jazykovým, sociálnym, konfesijným a kultúrnym.

Keďže – ako aj autorka predloženou prácou dokladá - frekvencia uzatvárania miešaných manželstiev Slovákov a Sloveniek s cudzincami - občanmi iných štátov v posledných desaťročia vzrástla, rozhodla sa venovať

sústredenejší záujem na danú problematiku s cieľom poukázať na mnohotvárnosť tohto sociálneho fenoménu v historickej retrospektíve až do súčasnosti. K nárastu zmiešaných manželstiev v porovnaní s minulosťou prispeli viaceré faktory vplývajúce nielen v dôsledku zmien mocenských či politických zábran obmedzujúcich slobodnejší pohyb obyvateľstva, čím sa vytvorila žičlivejšia otvorenosť priestoru Európy. Pravda k týmto činiteľom pristupovala aj nepriaznivá sociálna situácia v mimoeurópskych krajinách, ktorá primäla cudzincov k migrácii hľadať „útočisko“ v krajinách Európy a tak aj na Slovensku.

Prístup autorky k riešeniu náročnej problematiky nielen zo zorného uhla etnológie, ale aj z hľadiska percepcie interdisciplinárneho prístupu, predkladá vlastné členenie predloženej práce do 4 kapitol. Ich obsah postupne približuje zámer publikácie s cieľom: „podať obraz o zmiešaných manželstvách ako o širokospektrálnom a mnohvrstevnom fenoméne a zároveň o špecifickej sociálnej kategórii“. Ak sledujeme výpočet 6 výskumných otázok, do ktorých sformulovala podstatné etapy postupu výskumu a vyhodnotenie výsledkov vlastného výskumu, možno po preštudovaní publikácie konštatovať, že predkladá relevantné poznatky pre vyslovenie záverov zvoleného výskumného problému.

Za prínosné hodnotím problémy spracované v kapitole 2. Obsahujú vecné a relevantné podnety a informácie nielen k teoretickým východiskám predmetu publikácie, ktoré sa

adekvátne premietli do výberu výskumných otázok, ako aj následne pri spracovaní konkrétnych údajov z výskumu. Ďalej poskytujú dôležité poznatky významového obsahu jednotlivých pojmov a termínov . Sú prehľadne spracované v troch celkoch *Manželské preferencie, Zmiešané manželstvo ako sociálna kategória a Zmiešané manželstvá a migračné procesy*. Táto časť publikácie poskytuje odborne dôležité fakty, ktoré by som - vzhľadom na často frekventovanú problematiku zmiešaných manželstiev zdieľanú aj smerom k verejnosti v tlačенých a vizuálnych médiách - odporúčala ako podnet - napríklad aj duchovným jednotlivých kresťanských denominácii zastúpených na našom území, alebo aj v právnej praxi a legislatíve pôsobiacim odborníkom /otázky súvisiace so štátnym občianstvom, rozvody a pod./.

Táto oblasť totiž patrí k aktuálnym niekedy nie vždy správne interpretovaným a percepovaným sociálnym javom u nás.

Skôr než autorka pristúpila k záverečnej kapitole prezentujúcej vlastné empirické poznatky, pristúpila k prezentácii dôležitých údajov o existencii zmiešaných manželstiev v minulosti, s cieľom ilustrovať a čitateľovi pochopiť tento zložitý sociálny jav.

Výstižné príklady zmiešaných manželstiev, ako aj tradičných stratégií výberu alebo odmietnutia partnera, ako aj prejavov nesúhlasu rodičov , ilustrujú folklórne texty, ktorými autorka priblížila realitu v minulosti. /str.122 a ďalšie/. Z jednotlivých ukážok možno dešifrovať rôznosť „prekážok“ pre ktoré boli „nerovné“ manželstvá predovšetkým pre základnú sociálnu jednotku – rodinu nevítané. Rovnako tak členmi

spoločenstva. K otázke realizácie zmiešaných manželstiev v dôsledku kontaktu cudzími príslušníkmi prichádzajúcimi kupcami s cieľom obchodu dokladá konkrétne údaje už údaje 14. a 15.storočia. Autorka práce aj na príklade ďalších údajov prináša konkrétne „modely“ riešenia jazykovej, etnickej a často i náboženskej inakosti potencionálnych partnerov pre manželstvo. Súčasne však dokumentuje aj opačné tendencie dokladajúce existenciu endogamie / príklady tzv. sociálneho vyst'ahovalectva zo Slovenska motivovaného snahou o zárobok. / Ako príklad situácii lokálnej endogamie prinášajú svedectvá napr. Amerikáni, ktorí po určitej dobe strávenej v cudzine predsa len preferujú sobáš s „blízkou“, „našou“ partnerkou zo Slovenska.

Súčasťou tejto kapitoly prezentáciou konkrétnych podnetov, ktoré vyústili do zväzku zmiešaného manželstva sú však dôležité podkapitoly, ktoré na základe starostlivo vybratých príkladov publikovaných prác z rôznych obcí a regiónov Slovenska približujú „kľúčové“ javy a pojmy inštitútu manželstva „nerovnakých“ či odlišných partnerov .napr. vnímanie „inakosti“, „cudzosti“, legislatívne podmienky vzniku a fungovania manželstiev, ako aj analýza štatistických údajov.

Na rozdiel od minulosti neskôr do veľkej miery ovplyvnili čoraz častejšie, aj na počet „hutné“,masové migračné pohyby, /napr.z priestoru južnej Európy/ smerujúce do Európy a na Slovensko z mimoeurópskeho priestoru. A v tejto súvislosti mala habilitanka S.Letavajová už vlastné bohaté výskumné skúsenosti, keď sa krátko po ukončení štúdia rozhodla vstúpiť

do bádateľského a ľudského kontaktu s prichádzajúcimi migrantmi po vojne v Afganistane.

Pravda, a to je dôležité poznamenať, že disponovala poznatkami zo štúdia značného počtu slovenských a zahraničných prác s týmto zameraním dosiahnutých vo viacerých odboroch spoločensko-vednej literatúry, ktoré skĺbila s údajmi vlastných dlhoročných terénnych výskumov. S týmto odborným zázemím prišlo aj ku koncipovaniu záverečnej 4.kapitoly práce *Empirický výskum*.

S cieľom aplikovať kombináciu kvalitatívnej a kvantitatívnej metódy v empirickom výskume v obsahu celej práce, ale najmä vo vybranej výskumnej lokalite Prievidza, dokumentovanou za opory vlastných výskumov a kvantitatívnych údajov početnými tabuľkami štatistík, aj vyhodnotením odpovedí. Kapitola je rozdelená na dva celky : *reflexia zmiešaných manželstiev verejnosťou, konotácie zmiešaných slovensko – alžírskych, slovensko egyptských a slovensko-tuniských manželstiev* Táto časť práce má charakter v etnológii aj kultúrnej antropológii aplikovanej metódy Case study – metóda jedného prípadu. Dôraz kládla autorka aj na výber respondentov a konkrétne manželstvá /Sloveniek s cudzincami/. Koncentrovala sa na vonkajšie a formálne hľadiská / odlišná štátna príslušnosť, kultúra, náboženstvo a jazyk/. Čo sa žiada konštatovať, že do korpusu výskumných otázok zaradila aj zaznamenávanie názorových odlišností. obyvateľov výskumnej lokality, pričom uplatnila kvótový systém, so vzorkou muži 109 žien 112, 71% kresťanov, 22 bez vyznania. Napokon sa autorka práce

rozhodla včleniť do korpusu respondentov aj „reflexiu“ výskumníka, nie často aplikovanou pozíciou výskumníka- výskumníčky v statuse bývalej manželky cudzinca a matky dieťaťa, ktorý pochádza z takéhoto manželstva. Akceptujem motiváciu výskumníčky najmä v súvislosti so získavaním údajov približujúcich konotácie manželstiev.

Ako to vyplýva z textu práce táto okolnosť neovplyvnila priebeh rozhovorov, ku ktorému vyjadrili respondenti tolerantný postoj. Napriek tomu, že výskumné situácie, ktoré autorka uplatnila nie sú obvyklé, žiada sa spomenúť, že v odbornej literatúre nachádzame publikačné výstupy, ktoré dokumentujú realizovanie uvedeného spôsobu zhromažďovania údajov pri výskumoch sociológov.

Práca S.Letavajovej je koncipovaná kultivovaným vedeckým jazykom, myšlienково veľmi konzistentná Ako som už v súvislosti s jednotlivými časťami práce uviedla. Zvolená štruktúra práce je logicky rozčlenená. Úroveň a výsledky práce sú nesporne prínosom pre viaceré disciplíny spoločensko – vedného bádania.

Na základe posúdenia predloženej práce **navrhujem Silviu Letavajovú na udelenie vedecko – pedagogickej hodnosti d o c e n t a pre odbor kulturológia.**

Bratislava 22.6.2020. Doc.PhDr. Magdaléna Paríková,CSc.